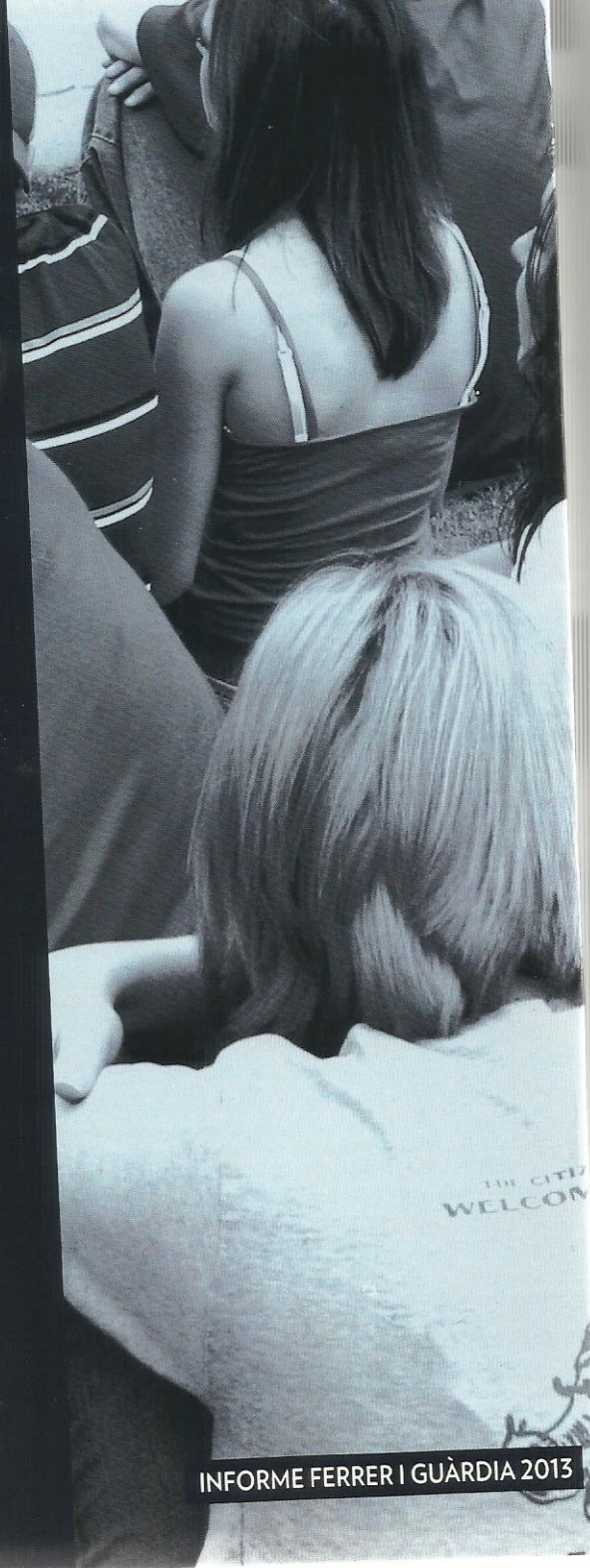

Som laics?

17 mirades a la laïcitat

Victòria Camps
Alfonso Pérez-Agote
Toni Cruanyes
Adolf Tobeña
Irene Balaguer
Enrique Tierno
Joffre Villanueva
Rafael Díaz-Salazar
Jaume de Marcos
M^a del Mar Grier
Jesús Sanz
José Luís Llaquet
Pere Rusinyol
Luís Mª Cifuentes
Vicenç Molina
Ignasi Llorente
Oriol Illa

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser efectuada amb l'autorització dels titulars, amb excepció prevista per la llei. Dirigeixis a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessita fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91702 19 70 - 93 272 04 47)

Col·lecció Informe Ferrer i Guàrdia 2013

Primera edició: juny 2013

 Edicions Els Llums és marca registrada de: Edicions i produccions multimèdia Els Llums, SL.

© d'aquesta edició: Edicions i produccions multimèdia Els Llums, SL

Urgell 52 entresol 1^a
08011 Barcelona
Tel.: 934530603

edicionsellsllums@edicionsellsllums.com

Disseny i maquetació: Joan R. Riera i Aina Pedret

© Fundació Ferrer i Guàrdia

Fundació Ferrer i Guàrdia
www.ferrerguardia.org

Direcció: Oriol Illa

Coordinació: Hungria Panadero

Col·laboració jurídica: Astrid Pont

La Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia no es fa responsable dels continguts ni dels comentaris dels autors. La publicació queda limitada a facilitar la lliure expressió d'idees per part dels autors, dintre del marc establert per les normes de publicació.

ISBN: 978-84-15526-16-2

D.L.: B.12694-2013

Printed by Ulzama

ÍNDEX

Príleg: la democràcia i la cultura política

LIBERTAT DE CONSCIÈNCIA I PLURALISME RELIGIÓS

La pluralitat religiosa. Miquel Ferrer i Guàrdia

Detans sobre la laïcitat. Joan R. Riera i Aina Pedret

Drecció econòmica amb la marxa dels drets

per la transició. Ferrer i Guàrdia

La joventut i la laïcitat. Ferrer i Guàrdia

I l'entusiasme de l'ensuc. Maria del Mar Girona

Libertat de culte i gestió de l'espai públic. Ferrer i Guàrdia

deixant i visitant del pluralisme religiós. Ferrer i Guàrdia

Laïcitat i religió a l'espai públic. Ferrer i Guàrdia

Laïcitat i religió a l'espai públic. Ferrer i Guàrdia

LIBERTATS INDIVIDUALS I DE CONVIVÈNCIA

Salut reproductiva i llibertat de les dones, què és el que

va quedar de les dones. Ferrer i Guàrdia

Carreers i ciutats. Ferrer i Guàrdia

El sistema educatiu i la democràcia. Ferrer i Guàrdia

Per què és important la democràcia? Ferrer i Guàrdia

democràcia? Ferrer i Guàrdia

Compartiment del debat sobre el

108. Ferrer i Guàrdia

Som laics?

17 mirades a la laïcitat

INFORME FERRER I GUÀRDIA 2013

 Edicions Els Llums

 **FUNDACIÓ
FERRER I GUÀRDIA**

ÍNDEX

Pròleg.....	9
LLIBERTAT DE CONSCIÈNCIA I PLURALISME RELIGIÓS	
La pluralitat silenciada. Alfonso Pérez-Agote	15
Debats sobre la laïcitat, un mapa analític. Rafael Díaz-Salazar ...	23
Privilegis econòmics amb la mateixa data de caducitat que la transició. Pere Rusiñol	33
La gestió local de la diversitat religiosa: entre la informalitat i l'estratègia de l'estruç. Maria del Mar Griera	39
Llibertat de culte i gestió de l'espai urbà: incomprendions, drets i visibilitat del pluralisme religiós. Jaume de Marcos	45
Laïcitat i religió a l'espai públic. Victòria Camps	53
LLIBERTATS INDIVIDUALS I DE CONVIVÈNCIA	
Salut reproductiva i llibertat de les dones, model de supòsits vs model de terminis. Ignasi Llorente	63
Cervells ateus i religiosos. Adolf Tobeña	69
El sistema públic i la concertació. Irene Balaguer	83
Per què s'elimina l'educació per a la ciutadania i els drets humans? Luis María Cifuentes	91
Conseqüències del debat sobre el matrimoni homosexual. Revenja del maig del '68. Toni Cruanyes	99

EXPRESSIONS SOCIALS I ACCIONS INSTITUCIONALS	
Rituals de pas, rituals de control. Enrique Tierno	107
Pressupòsits en la gestió pública de la diversitat religiosa. José Luís Llaquet	115
Les opcions de consciència no religiosa: una majoria silenciosa. Joffre Villanueva	131
L'associació per la ciutadania, la llibertat de ser solidaris. Vicenç Molina	137
La laïcitat avui: de la separació església/estat a la defensa d'una ètica compartida. Oriol Illa	145
Religiositat i laïcitat a Europa. L'impacte del relleu generacional. Jesus Sanz	159
LA LAÏCITAT EN XIFRES ANÀLISI 2012	179
RESUM DE SENTÈNCIES 2012	203
GLOSSARI	219

PRESSUPÒSITS EN LA GESTIÓ PÚBLICA DE LA DIVERSITAT RELIGIOSA²²

José Luis Llaquet

L'actualitat de la gestió de la diversitat religiosa, complementària de la diversitat intercultural, es posa de manifest en els diferents estudis per a l'obtenció de titulacions acadèmiques de mediador religiós i/o intercultural, i en la creació de llocs de treball —principalment en multinacionals del món anglosaxó—, per a la protecció i la promoció de la diversitat religiosa i intercultural en les empreses. Per cenyir-me a la temàtica que abordem em referiré en aquest treball, exclusivament, al paper de l'Administració pública en la seva gestió de la diversitat religiosa i ho faré des de la perspectiva dels fonaments teòrics.

Les persones, les confessions religioses, les associacions que afavoreixen les conviccions de consciència i les administracions són els subjectes que intervenen en el procés de la gestió de la diversitat religiosa i, més genèricament, de consciència. L'Observatori del pluralisme religiós a Espanya —depenent de la Fundació Pluralisme i Convivència, del Ministeri de Justícia—, ha publicat diversos recursos, manuals i guies

---

²² Vull agrair a la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia —i als organitzadors de la Jornada Convivència i cohesió: gestió d'una societat plural—, la invitació a la participació en la Taula sobre Experiències internacionals de gestió pública de la diversitat religiosa. Aquest text va ser la meua contribució al contingut de la jornada.

sobre la manera més adequada de gestionar la diversitat religiosa en l'àmbit municipal i en les institucions i centres públics.

Les llibertats individuals i col·lectives, de consciència i religioses, tenen la seva contrapartida en les obligacions de les administracions públiques envers els ciutadans, considerats individualment o en les seves organitzacions socials. Les administracions han de regular, executar i gestionar la diversitat religiosa des dels principis constitucionals comuns (arts. 9.2 i 3; 103.1 CE) i els específics de cada Administració, segons es tracti d'una Administració local (art. 4 LBRL), autonòmica —Estatut respectiu— o la general de l'Estat (art. 1.1 CE) o, fins i tot, supranacional —en el nostre cas, comunitària (Carta europea de drets humans, Carta europea de l'autonomia local i Principis de la funció pública de la UE)— i internacional (DUDH et alt.).

La llibertat, justícia, igualtat i pluralisme polític són els valors superiors del nostre ordenament jurídic, constitueixen Espanya com un Estat social i democràtic de dret i són els principis que han d'informar l'actuació dels poders públics i, per tant, de l'Administració. De la mateixa manera que la normativa local i autonòmica no pot contravenir els valors i principis constitucionals, aquests tampoc no es poden interpretar al marge dels tractats i acords internacionals ratificats per Espanya (art. 10.2 CE), i de la normativa comunitària i resolucions judicials europees que siguin d'obligat compliment.

Els que intervenen com a subjectes actius o com a destinataris de la gestió de la diversitat religiosa gaudeixen d'una legítima

autonomia prevista per la llei, encara que estan igualment sotmesos als meritats principis i valors constitucionals en la seva organització, funcionament i actuació. Entre les entitats que tenen un règim normatiu especial estan les confessions religioses, que gaudeixen d'autonomia interna, la qual serà plena quan estiguin inscrites en el Registre d'Entitats Religioses (art. 6 LOLR i RD 142/1981, de 9 de gener).

La legítima autonomia confessional, sent un principi positiu que evita la intromissió arbitrària de les administracions públiques en la vida intracomunitària de l'entitat, no pot servir de parapet que justifiqui situacions antijurídiques o que atemptin contra els drets fonamentals dels adeptes, ni pot soscarar impunement els fonaments de la convivència ciutadana ni de l'Estat de Dret. Els creients i els membres de les confessions religioses, en darrer terme, són ciutadans i com a tals tenen drets inviolables —i moltes vegades irrenunciables—, que han de ser garantits i tutelats per l'Estat.

La CE reconeix i garanteix el dret a l'autonomia per a la gestió dels interessos dels municipis (art. 140 CE), províncies i CCAA (art. 2 i 137 CE), de la mateixa manera que protegeix l'autonomia de les nacionalitats i regions (art. 1 CE). El Codi europeu de bona conducta administrativa i l'Estatut Bàsic de l'empleat públic espanyol (2007), concreten els principis i valors d'una Administració que ha de servir i gestionar els interessos públics. Quan hi ha conflictes amb l'Administració els ciutadans tenen dret a la tutela judicial efectiva (art. 24.1 CE), podent acudir, fins i tot, al Defensor del Poble autonòmic, nacional i europeu i a les últimes instàncies judicials, en empara davant el Tribunal Constitucional i davant el Tribunal Europeu d'Estrasburg.

Pel que fa a les associacions, aquestes tenen, en la seva organització i funcionament, una autonomia que està emparada, a nivell estatal, en la Llei d'Associacions (LO 1/2002), i que està supeditada a la CE, a aquesta LO i la resta de l'ordenament jurídic (art. 2.4), esmentant expressament la democràcia i el ple respecte al pluralisme (art. 2.5). Les administracions han de fomentar les associacions i declarar-ne d'utilitat pública les que tinguin Estatuts que persegueixin interessos generals (art. 32). La Llei 50/2002, de fundacions, regula el funcionament d'organitzacions constituïdes sense ànim de lucre que tinguin finalitats d'interès general.

Dins l'Administració hi ha bones i males pràctiques en la gestió pública de la diversitat religiosa, depenent del respecte o vulneració dels principis de l'ordenament jurídic —especialment dels constitucionals, de la llibertat religiosa i de la funció pública—, pel que fa a l'Administració mateixa, als particulars i a les confessions religioses o entitats de consciència. Seran males praxis, per exemple, els actes administratius opacs, immotivats, discriminatoris o atemptatoris a la igualtat o de la ètica cívica. No obstant això, l'Administració gairebé sempre es mou en l'ampli espectre del que és políticament possible i amb criteris d'oportunitat en funció de circumstàncies i contextos molt diversos, havent de prendre decisions opinables i discrecionals, que no per això poden ser arbitràries o discriminatòries.

L'art. 17 del Tractat de Lisboa de la UE (2009) en relació amb l'art. 9 de la Convenció Europea dels Drets Humans (1950) permet entendre que hi ha moltes formes legítimes d'abordar les relacions dels estats amb els fenòmens religiosos i de consciència. Així ho ha interpretat la jurisprudència del

TEDH la qual —emparant-se en el marge d'apreciació nacional que difereix en els Estats membres—, considera que només estarà justificada la intervenció de l'Alt Tribunal quan les legislacions respectives hagin previst restriccions a la llibertat religiosa mitjançant clàusules de manteniment de l'ordre públic, de la moral i salut públiques, de la seguretat i dels drets i llibertats aliens que s'haguessin violat. En definitiva, considera el TEDH que els Estats poden intervenir en matèria de llibertat religiosa quan hi hagi una necessitat social urgent que justifiqui aquesta intervenció, i quan ho faci amb proporcionalitat al fi pretès.

La qüestió de la laïcitat és una problemàtica que afecta principalment al món occidental, perquè a la resta de l'orbe no viuen, de manera traumàtica, les interaccions entre el poder polític i el religiós. Avui dia, a Europa, subsisteixen uns pocs països amb esglésies d'Estat, que són més o menys confessionals o amb esglésies preferencials —el luteranisme a Dinamarca i Islàndia, l'església d'Escòcia és l'oficial en aquest país, a Anglaterra la reina és governadora suprema de l'església anglicana, a Grècia l'ortodòxia és l'església dominant, el catolicisme té relacions de preferència a Malta i, en menor mesura, a Liechtenstein, Mònaco, Irlanda i Andorra—. La majoria dels països europeus són aconfessionals, encara que existeixen formes diverses d'entendre la laïcitat segons la major o menor cooperació estatal amb les confessions religioses. França, Azerbaidjan, la Federació Russa i Turquia han adoptat expressament la laïcitat en els seus Estats. Alemanya, Irlanda, Grècia, Suïssa i Albània invoquen Déu en les seves constitucions. Les Constitucions de la majoria dels països donen facilitats a les seves relacions amb les confessions religioses —Àustria,

Bèlgica, Bulgària, Xipre, Eslovènia, Espanya, Estònia, Finlàndia, Hongria, Itàlia, Letònia, Lituània, Luxemburg, Països Baixos, Portugal, República Txeca, Romania i Suècia.

Moltes Sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans (STEDH) consideren que no hi ha un significat uniforme de la religió en si mateixa ni un consens europeu en matèria religiosa. Conseqüentment, fins al moment present, la seva jurisprudència respecta l'estatut que cada Estat membre, en virtut del seu dret intern, hagi atorgat a les seves respectives esglésies, associacions o comunitats religioses i a les organitzacions filosòfiques i de consciència. Per tant, considera legítim, a priori, el tractament particular que cada país fa de la gestió pública de la seva realitat nacional en funció del seu peculiar context domèstic, sancionant els abusos provats.

Aquesta solució manté el *rebus sic stantibus* i afavoreix el *pro bono pacis* als Estats. D'alguna manera, reproduïx indirectament el pragmatisme de la modernitat amb el *cuius regio, eius religio* que va permetre superar les guerres religioses amb l'Edicte de Nantes de 1598 i la subsegüent pau de Westfàlia de 1648. Per evitar confrontacions religioses, a l'Edat Moderna es va optar per atorgar als súbdits l'estatut religiós dels seus monarques. A l'actualitat postmoderna, salvaguardant la llibertat religiosa i de consciència individuals, s'atorga als ciutadans l'estatut religiós nacional que té en compte les arrels històriques dels països i tendeix a esbiaixar la nova realitat emergent. En el futur és desitjable una geopolítica comuna en matèria religiosa fonamentada en principis metanacionals compartits per tots.

La solució proposada pel TEDH —mantenir a cada país el seu status quo religiós—, és la menys dolenta des del punt de vista pràctic, vista la complexitat i transversalitat de la “qüestió religiosa”, que ha estat i segueix estant en la base de la pràctica totalitat dels conflictes bèl·lics, socials i ètnics. Però no sempre la solució més pràctica en el present significa la solució més adequada de cara al futur.

De fet, aquesta solució se'ns manifesta inoperant, perquè, havent estat en vigor durant quatre-cents anys, ha aconseguit, simplement, aletargar els problemes, però no fer-los desaparèixer ni superar-los definitivament. És possible que l'automutilació normativa dels organismes de la Comunitat Europea —que, per no interferir en el particular status quo de cada país, ha dictat normes comunes respecte a la religiositat dels ciutadans europeus—, acabi tornant-se en contra seu, enquistant els problemes deixats en *stand by*, mentre que la societat segueix evolucionant vertiginosament. Intueixo que aquí no val la màxima que el mer transcurs del temps soluciona els problemes, sinó que normalment els agreuja.

Els considerants de les STEDH han recollit dubtoses interpretacions en matèria religiosa, en part perquè no analitzen la laïcitat en si mateixa, sinó en relació amb les religions. La seva jurisprudència ha perpetuat els privilegis de les religions sociològicament majoritàries, desprotegint així les minories religioses —d'antiga tradició i de nou encuny—, i a les altres opcions legítimes de consciència —ateus, agnòstics, indiferents, humanistes, secularistes i escèptics.

El cavall de batalla segueix sent el concepte —equivoc i polisèmic—, de la “laïcitat”, en la seva regulació i en la seva

interpretació judicial. Els diferents enfocaments normatius dels dos últims segles no han aconseguit arribar a un consens raonable. Els teòrics i els filòsofs del Dret i de l'Estat continuen buscant un nou estatut a la laïcitat, en una missió que sembla gairebé impossible d'assolir. La laïcitat sembla abocada a viure permanentment en un carreró sense sortida, senyal inequívoc de la necessitat de repensar el seu contingut amb l'aportació d'altres claus hermenèutiques i també terminològiques.

A l'espera de noves eines nominatives i conceptuals, seguim utilitzant el concepte clàssic de la laïcitat que, fins ara, la jurisprudència recent matisava com a positiva, en considerar que l'Estat havia de col·laborar amb les confessions religioses. Resulta més clar i clarificador parlar d'una laïcitat inclusiva que no signifiqui fusió ni confusió entre l'Estat i les confessions religioses, sinó la seva aportació conjunta a la construcció d'una societat laica, en què cadascú mantingui el seu rol. El paper de l'Administració consisteix, precisament, a gestionar la diversitat d'una societat plural. La laïcitat no és un afegit ideològic a la societat, encara que certament s'hagi introduït tardanament al *modus vivendi et operandi humans*, com, d'altra banda, succeeix amb la major part dels drets i llibertats fonamentals de l'ésser humà, els quals segueixen sense reconèixer-se legalment i es violen sistemàticament en molts llocs del món.

La reflexió postmoderna relaciona la laïcitat amb la relació social de la condició humana. Es troba al nivell dels principis i valors que precedeixen les institucions estatals i associatives. L'Estat i les confessions religioses no atorguen la laïcitat, sinó

que han de reconèixer-la com un bé social, unint i dirigint els seus esforços a la seva concreció adequada.

Avui dia, la laïcitat forma part de l'ADN de la societat evolucionada i és —ha de ser—, condició i premissa *sine qua non* de diàleg fructífer i eficaç entre l'Estat i les entitats socials. Seria erroni pensar que la laïcitat és l'interès particular de l'Estat, al qual se li oposarien els interessos particulars de les confessions religioses i que, en l'enfrontament dialèctic entre ambdós, per mitjà de mútues cessions i concessions, es podria assolir un equilibri de martingales mútues pactant un mínim comú denominador de tolerància existencial.

La laïcitat ha de formar part, per igual, de l'epidermis de les dues parts —Estat i confessions religioses—. Ambdues l'haurien de custodiar com un bé preciós que els permet articular projectes de col·laboració que redundin en benefici de la societat, mantenint cadascun la seva legítima autonomia, les seves especificitats i propietats. La laïcitat no és ni un caprici de l'Estat modern ni és una personificació maliciosa contra la qual s'hagin de protegir les confessions religioses, sinó que és un mitjà necessari —entre d'altres—, per aconseguir una societat més igualitària.

La laïcitat del futur, em sembla, ha de ser una laïcitat inclusiva en la qual els Estats i els nous organismes supranacionals executius aconsegueixin integrar totes les forces socials en el projecte comú de la laïcitat, permetent que cada subjecte mantingui la seva pròpia idiosincràsia.

La pluralitat de formes d'entendre la laïcitat segons les peculiaritats religioses de cada país no contribueix a aclarir el

panorama ni a aclarir l'horitzó del futur. Des del meu punt de vista, el problema rau en la manca de voluntat per abordar la laïcitat en si mateixa, en seguir considerant-la en relació amb la religió i la cultura, en actituds "pro" o "anti".

A priori, tots els diferents models de relació seran legítims —com afirma la jurisprudència comunitària—, salvaguardant, òbviament, el respecte als fonaments que constitueixen l'Estat social i democràtic de Dret. Dit això, considero que algunes concepcions sobre la laïcitat i les conseqüents actuacions administratives en la gestió de la diversitat religiosa a la societat —tot i ser legítimes i jurídicament vàlides d'acord amb la jurisprudència del TEDH—, són rèmores del passat que dificulten el progrés social de la nostra postmodernitat.

Sembla raonable pensar que una societat plural des del punt de vista ideològic, cultural i religiós sigui més respectuosa amb la dignitat humana, la tolerància social i la transversalitat dels drets i llibertats que una societat hermèticament monista, i que unes entitats socials que coincideixen amb l'Estat en la consecució de finalitats comunes resultin més intel·ligibles i benèfiques que altres divergents o en oberta oposició. Unions teocràtiques o cesaropapistes, laïcismes o religiositats bel·ligerants, Estats pseudoconfessionals o amb religions identitàries són llastos obsolets, encara que materialment i formalment garanteixin la llibertat religiosa i de consciència.

Que el TEDH consideri compatible amb el Conveni l'existència d'esglésies pseudo-nacionals a les quals els seus estats els atorguin un règim jurídic privilegiat respecte a la resta, fins i tot quan es salvaguardi teòricament l'exercici de la

llibertat religiosa de les altres confessions, no vol dir que ens trobem davant l'ideal al qual ha d'aspirar un europeisme modern, sinó més aviat, al contrari, davant d'un llast del passat de difícil eradicació pel poder que tenen les religions.

En aquest sentit, la neutralitat laica dels poders públics em sembla la forma més eficaç i eficient de garantir el pluralisme social, perquè harmonitza la llibertat i la igualtat religioses i separa les opcions personals o col·lectives de consciència de l'espai públic que està reservat al comú dels ciutadans. Una laïcitat neutral estableix aquesta separació, no perquè menysvalori o menyspreï el religiós, l'espiritual o les conviccions, sinó perquè distingeix funcions, atribucions i esferes d'actuació en un autèntic dualisme, l'extern —comú i públic—, i l'intern —privat i de consciència—, sent ambdós igualment rellevants i sagrats en els seus respectius dominis.

No és fàcil desfer les disfuncions i les confusions heretades del passat —les males dissolucions en confessionalismes o anticonfessionalismes ideològics—, ni crear *ex novo* —sense revengismes excloents—, un marc integrador en què tinguin cabuda, amb igual dignitat i protecció, els creients de qualsevol religió i dels nous moviments d'espiritualitat, els ateus, els agnòstics, els escèptics, els indiferents, els lliurepensadors, els humanistes i els espiritualistes. I, no obstant això, aquest és un dels grans reptes de la família humana del futur que ha de començar a forjar-se ja a l'actualitat.

Espanya, país laic —"cap confessió tindrà caràcter estatal" (art. 16.3 CE)—, segueix necessitant una reforma que faci més efectiva la seva laïcitat en el món de les idees i en la pràctica administrativa i ciutadana. Diverses associacions

privades —d'un o altre tret ideològic—, són *think tanks* implicats en que la laïcitat obtingui un nou Estatut a Espanya: uns perquè voldrien diluir encara més la laïcitat en una pseudo-confessionalitat larvada i altres perquè voldrien un laïcisme imparabile i excloent. El projecte ideal penso que hauria d'evitar els cants de sirena per redreçar el timó social cap a una laïcitat inclusiva i integradora que fos dialogant, constructiva i, per tant, redundantment laica.

Ja he indicat que la interpretació del TEDH respecte al marge d'apreciació nacional em sembla —ara per ara i com a solució provisional de consens en una societat moltes vegades enervada que és incapaç d'acceptar les grans revolucions—, la menys dolenta de les possibles en l'àmbit nacional i local. Tot i així, crec que aquesta solució d'interinitat no exonera els països ni els tribunals internacionals de buscar uns criteris uniformes en l'àmbit de la governança mundial, amb l'objectiu d'educar els ciutadans i els que ostenten la res pública perquè es donin les condicions efectives d'igualtat que permetin introduir graduals reformes estructurals. El sentit d'aquestes reformes és fer realitat, des del punt de vista jurídic, l'autèntica laïcitat basada en l'aportació de tots i totes a la causa comuna de la humanitat, salvaguardant els drets de tots en un espai públic comú i neutre.

La globalització introdueix nous factors en les polítiques de gestió de la diversitat religiosa. Fins ara aquesta gestió tenia referents nacionals i locals, però no existia una política de gestió global. Els ordenaments concurrents, el dret consuetudinari, els drets de les minories, la transversalitat de les actuacions i les decisions supranacionals han introduït nous termes i elements que incideixen en el pluralisme i en la seva

gestió. Al segle XXI continua pendent una revolució jurídica que encara no s'ha dut a terme i que seria el colofó de les revolucions dels dos segles precedents. Part del contingut d'aquesta revolució jurídica global serà l'adequada formalització d'un estatut estable de laïcitat que no es trobi subjecte a l'anar i venir de les polítiques nacionals.

Necessàriament la nova governança mundial haurà d'incorporar tècniques de gestió de la diversitat social —també religiosa—, pensant en global i actuant en local, superant els interessos partidistes a favor de la cohesió de la humanitat en allò que ens uneix, amb uns —pocs— principis comuns i immutables a nivell global i una pluralitat d'opcions en l'esfera local.

Els drets i llibertats són, essencialment, dels éssers humans i no dels territoris ni de les organitzacions, els quals gaudeixen de drets de forma derivada quan estan formats per persones. Comprenc —però no comparteixo—, els temors de les confessions religioses a perdre els seus ancestrals privilegis i, al mateix temps, les prevencions dels tribunals per mantenir uns estatus quo que han permès als països aletargar els seus conflictes religiosos. Però també crec que aquest és el moment de l'altura de mires per canalitzar i convergir les sinèrgies en un projecte comú —el d'una humanitat justa, solidària, igualitària i en llibertat—, que antecedeixi als projectes de les particulars concepcions dels Estats i de les múltiples entitats socials.

Sense cap dubte, la gestió de la diversitat religiosa del futur per part de l'Administració passa també per gestionar adequadament aquest projecte comú, trobant les claus per adaptar

els pocs principis globals uniformes en funció de les peculiars circumstàncies diverses dels ciutadans i les ciutadanes. El futur —i la supervivència—, de les tradicions religioses passa, igualment, per secundar el projecte comú d'una humanitat millor des d'uns principis intrahumans i prereligiosos, en paral·lel i des de la seva legítima autonomia, amb les energies que han d'emprar en els seus particulars fins espirituals i assistencials.

L'autèntica religió respecta l'estatut autònom de la humanitat i de l'ésser humà, la consciència social i la consciència individual. El rol de les religions institucionals és contribuir al perfeccionament i al creixement dels seus col·lectius, en igualtat de condicions amb altres forces socials i, al seu torn, aportar la seva especificitat religiosa en la cosmovisió individual i col·lectiva dels seus adeptes i creients. L'enquistament pseudoespiritual de les tradicions religioses que no tinguin en compte la condició humana real només servirà per retroalimentar-se en il·lusoris i estèrils projectes metahumans.

LES OPCIONS DE CONSCIÈNCIA NO RELIGIOSA: UN DRET FUNDAMENTAL

José Luis Llaquet. Doctor en Dret per la Universitat de Barcelona i Doctor *Honoris Causa* per Ovidius University. Llicenciat en Dret, Dret Canònic, Teologia Espiritual i en Estudis Eclesiàstics, actualment concloent el doctorat en Dret Canònic. Batxiller en Filosofia Eclesiàstica. Ha realitzat diversos cursos d'especialització jurídica en àmbits molt diversos —penal, civil, concursal, matrimonial i en formació metodològica i docent—. Ha estat Magistrat suplent de l'Audiència Provincial de Barcelona i Jutge i Secretari del Tribunal Eclesiàstic de Barcelona. Ha dedicat gran part de la seva vida professional a la Universitat. Acreditat com a Professor Agregat per l'Agència per la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya. Com a investigador ha publicat diverses monografies i mig centenar d'articles d'especialització. Els seus interessos abasten diverses branques del Dret, el Dret matrimonial canònic, la Deontologia professional, l'Educació, la Història, la Teologia, l'Espiritualitat i les Humanitats en general.

per aconseguir l'organització jurídica de l'Església Catòlica. No hi ha hagut un paper determinant de les organitzacions catòliques en l'elaboració de la llei i de les decisions que s'han preses, al contrari, tota la legislació legalitzada correspon al poder polític. La llei no ha interpretat com un conflicte d'interès però que es tracta d'un conflicte particular que ha de ser resolt pel poder judicial de justícia. No hi ha una connexió forta entre les diferents branques de la llei que una política ideològica de l'Església ha de tenir en compte i que ha de ser resolida pel poder polític i no pel poder judicial.

Mentrestant a gran velocitat, les organitzacions catòliques, els seus representants i els seus membres han arribat a ser molt més visibles i més influents en la gestió pública de la diversitat religiosa que en el passat.